

CUVÂNT-ÎNAINTE MAGNA CUM LAUDAE PENTRU UN VIZIONAR

de Laurențiu Damian

Vorbim despre un cineașter teribil al filmului românesc și mondial sau despre un vizionar care și-a depășit cu mult epoca? Poate că vorbim despre același cineașter, Gopo, un nume devenit emblemă. O emblemă pentru imaginație, pentru o stilistică unicat în animație, pentru minunatele lui filme cu actori. A fost suficientă o clipă de geniu pentru cineașterul care, cu minimum de mijloace, a așternut pe hârtie o siluetă, un omuleț care a stârnit admirație la Festivalul de la Cannes. Ce spun eu admirație? De-a dreptul uluială că se poate așa ceva: din câteva linii să conturezi un personaj universal valabil! Un personaj care să nu aibă nimic în comun cu galeria de personaje ale lui Disney, nimic în comun cu școala de animație cehoslovacă sau iugoslavă sau sovietică. Un unicat. El s-a numit Omulețul și a colindat lumea, s-a urcat pe scara istoriei și a parcurs în câteva secunde mii de ani, a urcat apoi la bordul unei rachete și a ajuns pe alte planete cu câte o floare. Și așa, filmul care s-a numit *Scurtă istorie*, dar care s-ar fi putut la fel de bine numi „Esența umanității” a primit Marele premiu Palme d’Or la Cannes în 1957.

A urmat *7 arte*, apoi *Ecce homo* și multe premii internaționale.

Dar imaginația lui Gopo a depășit zona desenului animat. Căutările sale au devenit filme de ficțiune, filme cu actori (ba câteodată și cu personaje animate – *Maria Mirabela* și *Maria Mirabela în Tranzistoria*), cu subiecte pornite din basme (*De-aș fi... Harap Alb, Povestea dragostei, Rămășagul*) sau filme științifico-fantastice create într-o manieră care astăzi

ar putea fi considerată postmodernă (*S-a furat o bombă, Pași spre lună, Faust XX, Comedie fantastică*).

Filmele sale de ficțiune pot fi considerate unicat. La fel și cele de animație. La fel și tehnicile avangardiste din animație – mișcarea cu ace cu gămălie, cu fire de tutun sau de păr, cu statuete în mișcare, creând filme de neimaginat în anii '80: *Și totuși se mișcă, Animagic, Tu*.

Gopo a oferit lumii cinematografe un permanent și fascinant spectacol. Curiozitatea Omulețului a devenit curiozitatea Creatorului. Copilul din Gopo s-a întâlnit cu regizorul matur, meșter în a crea lumi: lumi pe Lună, în Cosmos, lumi pe pământ cu roboți, lumi incante din basme, lumi însoțite de cântece, de dans, de bucurie, iar filmele marelui cineașter trebuie privite și astăzi cu bucuria redescoperirii... Parcă nu au trecut anii și asta fiindcă *Ucenicul vrăjitor* nu s-a oprit niciodată devenind... Meșter vrăjitor!

După ce a creat zeci de personaje (dacă ar trebui să le amintim doar pe cele din *De-aș fi... Harap Alb, Povestea dragostei, Rămășagul, Faust XX, Maria Mirabela*) a devenit chiar el un personaj în multe din filmele sale: în *Faust XX*, străjer în *Povestea dragostei*, tatăl Marianeii din *Galax* și, desigur, Moș Timp din *Maria Mirabela*. Ca să nu mai amintesc o creație re-inarcabilă, *Muschetarul român*, filmul lui Gheorghe Vitanidis, unde l-a întruchipat pe Petru cel Mare.

Gopo a redat cinematografului jocul, iluzia, visul, amintindu-ne încă o dată că filmul nu este doar o proiecție pe o pânză, ci mult mai mult: o lume reală, pe care o reprim

CUVÂNT-ÎNAINTE

trăind-o, sau o lume visată, plină de candoare și de farmec, o lume pe care a gândit-o pentru noi Gopo!

Marele istoric de film Georges Sadoul l-a socotit un poet. Criticul de film Dana Duma i-a dedicat o carte. Desenul animat creat de Gopo este acum subiect de studiu în universitățile de artă din lume. Dar, deși premiat pe tot mapamondul pentru animația lui, rămâne încă necxploatată zona lui de ficțiune unde îl putem considera pe cineast un vizionar. Sunt secvențe care și astăzi au girul modernității în limbajul filmic și am să enumăr doar câteva: nava cosmică care ajunge pe Lună, *Pași spre lună*; fata-Oglindă din *De-aș fi... Harap Alb*; podul de aur construit peste noapte, *Poveștea dragostei*; recitirea în cheie simbolică a mitului faustian (Goethe), cu trimiteri la *Maestrul și Margareta* lui Mihail Bulgakov în *Faust XX*; miraculoasa lume a Zânei pădurilor din *Maria Mirabela*, și nu în ultimul rând, un adevărat cod al creației propus de regizor în filmul *Ucenicul vrăjitor*.

La o privire mai atentă, lumea lui Gopo, despre care spuneam că este plină de farmec și vis, conține întrebări și frământări ale cineastului cu privire la lumea reală, cea dincolo de desen, culoare și ritm, care este deseori evocată și prezentă. Chiar dacă prin metafore sau parabole filmice semnul dat de creator este evident (*Ecce Homo, Quo vadis homo sapiens, Homo faber*).

În palmaresul lui Gopo se înscriu: 53 de filme de animație, scurtmetraje cu actori, lungmetraje cu actori, experimente animate, 34 de premii naționale și internaționale.

De fapt, Omulețul a luat cu sine filmele autorului și a colindat lumea: la Cannes, Moscova, Tour, Oberhausen, Karlovy Vary, San Francisco, Edinburgh, Santiago, Gijon, Bordighera, Mamaia, Trieste, Teheran, Cracovia, Viena, Montevideo, Mar del Plata, Salonic.

O călătorie sinonimă cu plantarea florilor pe toate planetele universului, o metaforă prin care lumea ar trebui să fie mai bună, iar florile să aducă speranță!

Să ne amintim de tinerii care puneau flori în țevile armelor îndreptate spre ei și vom înțelege valoarea gestului micului Omuleț care colindă planetele cu stropitoarea dătătoare nu doar de apă, ci și de viață!

De aceea Gopo este un vizionar. Și multe din filmele lui sunt purtătoare de mesaj umanitar.

Anca Moscu a descoperit și a adunat mărturii, fotografii, întâlnirile lui Gopo cu mari personalități, fragmente din cronicile elogioase, reprezentând poate doar o parte din ceea ce a însemnat acest cineast unic! Îl vom privi alături de Tudor Arghezi, de Walt Disney, de Kirk Douglas, de cineastii români Jean Georgescu, Mircea Mureșan, Gheorghe Naghi și înconjurat de copii, de mulți copii, adunați în jurul lui și, evident, în jurul Omulețului.

Odată, deși orice povește minunată ar trebui să înceapă cu „A fost odată”, pe strada Franceză, în centrul vechi al Bucureștilor, există un studio, Animafilm, cuvânt care poate însemna și *animație*, dar și *filmul hîmii*, adică un loc unde truidorii desenau pe sute de coli de acetofan pentru a obține o mișcare de câteva secunde. La Animafilm au creat generații întregi de cinești și, tot acolo, la un aparat pe care îl numim *truca*, s-a născut Omulețul!

Accastă carte nu ne amintește doar de Gopo, ci de o lume!

PREFAȚĂ

de Manuela Cernat

A fost un uriaș. La propriu și la figurat. Un geniu pogorât pe pământ de pe o altă planetă, purtând mereu în suflet nostalgia cosmosului, a nemărginirii. Totul părea prea mic pentru viziunea lui sete de cucetire a mereu noi și noi orizonturi. A fost un neobosit deschizător de drumuri, cititor de studiouri și festivaluri, dascăl generos pentru tinerii emuli, staroste înțelept și iubit de breasla cineaștilor în vremuri sprige. Cu mult înaintea Podului de Flori, întins peste Prut în primul an de după Revoluție, ne-a înfrățit cu frații de sânge din Basarabia prin superbe fantezii muzicale pentru copii *Maria Mirabela* și *Maria Mirabela în Tranzistoria*, miraculoase coproducții născute din colaborarea dintre București și Chișinău.

Decenii la rând, a fost românul cel mai cunoscut în afara țării. România? Ah, da, Gopo!

Paradoxal, el, omul cel mai blând din lume, tânăr caricaturist cu zâmbet angelic, autor de benzi desenate, și-a început destinul filmic sub zodia armelor. Mobilizat în 1941, pe frontul propagandei, a animat săgeți pentru hărțile jurnalelor de actualități și filmelor de război produse de Oficiul Național Cinematografic. Morbul imaginilor animate i-a fost definitiv inoculat atunci. În 1950 își începea cariera de regizor la secția de desene animate a nou înființatului Studio de la Buftea. Nimeni nu bănuia ce destin fabulos se deschidea înaintea celui care își luase pseudonimul de Gopo, combinând primele silabe din numele părinților (mama, Gorenko și tatăl, Popescu). În 1957, la Cannes, scurtmetrajul lui de desen animat, *Scurtă istorie*, câștiga premiul Palme d'Or și, odată cu el, inima criticii internaționale, uimite de geniul

unui regizor răsărit de nichieri, care deschidea larg poarta spre explorarea condiției umane, spre teme filozofice, spre metaforă și simbol. Secvența de numai câteva secunde în care un Omuleț cu o floare în mână urca scara civilizației umane, din preistorie până în epoca atomică, muta arta animației mondiale într-o nouă eră. Îi schimba radical cursul.

Părăsind universul și linia disneyenă a întâmplărilor cu animăluțe simpatice, Gopo nu se mai adresa copiilor, ci adulților, într-un limbaj esopic, cu încărcătură intelectuală care nu excludea umorul și farmecul. Aveau să urmeze multe și încântătoare alte asemenea bijuterii: *7 arte*, *Allo, Hallo*, *Quo vadis homo Sapiens*, *Energica*, *Ecce Homo*. Cu fantezie nesecată, Gopo își plimba Omulețul prin cosmos, prin adâncul oceanelor. Și, mereu, Gopo experimenta. Căuta noi forme de expresie, noi materiale pe care să le anime sub mirculoasa lui trucă. Pilitură de fier, fire din propria barbă se intrupau în făpturi uimitoare.

În 1964, Gopo convingea autoritățile comuniste să aprobe înființarea studioului AnimaFilm, unde s-a regrupat întreaga suflare a animației noastre. În 1966, obținea girul ASIFA (Asociația Internațională a Filmului de Animație) pentru înființarea la Mamașia a unui Festival Internațional de profil, de categorie A, derulat în anii cu soț, în alternanță cu cel de la Annecy, pe atunci cel mai important din lume. Era o trambulină excepțională pentru școala românească de animație în curs de formare. Din nefericire, după primele ediții, umorile Elenci Ceaușescu, care ura lumca artelor, au dus la interzicerea competiției.

PREFAȚĂ

Între timp, Gopo se lansase în aventura lungmetrajului cu actori. Cu același spirit vizionar, în 1961, *S-a furat o bombă* anticipa pericolul, astăzi atât de real, în care miniaturizarea arsenalului nuclear poate genera acte teroriste cu consecințe fatale pentru umanitate. În 1965, *De-aș fi... Harap Alb* citea basmul lui Creangă în cheie postmodernă, ironică, cu un Făt Frumos tombol, juțat de Florin Piersic, și un Spân seducător, interpretat de frumosul Cristea Avram. Încântând privirea cu decorurile și costumele suprarealiste, oscilând între Bruegel și Salvador Dali, semnate de Ion Oroveanu, filmul contrazicea voies estetica realist socialistă a epocii. Obsedat de dialogul cu universul intergalactic, regizorul și-a exersat fantezia în *Pași spre lună*, dar și în *Povestea dragostei*, unde Prințul din basmul *Povestea porcului* de Ion Creangă este un extraterestru căzut pe Pământ dintr-un OZN. Un *ET avant la lettre...*

Cu fiecare nou lungmetraj cu actori surprindea, uneori deruta. L-am întrebat odară de ce își dorea acea evadare, dacă pe terenul desenului animat nu avea rival. Mi-a răspuns cu dezarmantă sinceritate: „Pentru că în animație toată lumea așteaptă de la mine capodopere... și acolo nu pot dezamăgi...”

Pentru că agenda lui implica și lungi, plicticoase ședințe, întruniri, jurii, descoperise o metodă ingenioasă de păcălire și recuperare a timpului de creație irons în obligații cultural-politice. Cerea persoanelor așezate de-a dreapta și de-a stânga lui să marcheze cu creionul trei puncte pe o coală de hârtie albă. Pornind de la ele, inventa rapid un desen sau o caricatură. În noiembrie 1989, nimerindu-ne alături la o asemenea întrunire, m-a provocat la jocul lui preferat. Și din cele trei puncte ale mele a închipuit o floare cu tija înălțată din harta Basarabiei și corola pogorâtă în conturul României.

În *Ucenicul vrăjitor*, inspirat din poemul muzical al lui Paul Dukas, care îmbină tehnica tradițională a desenului animat cu animarea unei păpuși de lemn, Gopo a avut salutara inspirație să intre în cadru și să se filmeze în cabina lui de la Animafilm, restaurând ordinea în haosul creat de neascultătoarea păpușă. S-a păstrat astfel pentru posteritate imaginea uriașului cu zâmbet blând, demiurg într-o cabină micuță în care s-au născut capodopere.

PORTRETE
ȘI
PREMII

„Știi, marea mea iubire este cinematograful, și ea își schimbă mereu înfățișarea...”

Ion Popescu Gopo

„Mesager al umorului mușcat al neamului, al inteligenței lui practice, al optimismului său, născut din milenara experiență a „răului spre bine”, Homo Gopo și-a încărcat numele de lauri și de glorie, într-atât încât, de la un anumit prag încolo, ne-am obișnuit cum te obișnuiești cu nestemata purtată pe deget zi de zi.”

Manuela Cernat

Creatorul și opera: Ion Popescu Gopo și Omulețul lui

PORTRETE ȘI PREMII

Frații Popescu, Ion, fratele cel mare,
și Alexandru, fratele mai mic,
în uniforme de caroteși

Ion Popescu Gopo
în anii '80

PORTRETE ȘI PREMII

Jocul cu trucejele:
Ion Popescu Gopo,
de la Tom Degețel la
uriașul Gulliver

Ion Popescu Gopo
alături de
Domnișoara Pogány,
capodoperele lui
Constantin Brâncuși

